

יחידת הברית בספר דברים - פרשנות ומקורות נוספים

מקור	נושא	3 יח"ל + 5 יח"ל	תוספת 5 יח"ל
פרק ו, ד-ט	פרשת "שמע" - עול מלכות שמים		
	פרשת 'שמע'	רש"י ד (ה' א-להינו ה' אחד) רש"י ה רש"י ז (ושננתם, ודברת בם) רש"י ח (וקשרתם לאות על ידך, והיו לטוטפות בין עיניך)	רמב"ן ד (עד המילים 'כעובד ע"ז') רמב"ן ה (מהמילים 'שהחסיד צריך' עד המילים 'בדברי חכמים')
פרק יא, יג-כא	פרשת "והיה אם שמע" - עול מצוות		
	היחס בין פרשת 'שמע' ל'והיה אם שמע'	משנה ברכות פרק ב, ב ירושלמי ברכות פרק ב, יב	
פרק כט, ט-כ	ברית לעולם		
	גבולות הברית - על מי ועד מתי נכרתה?	רש"י ט (אתם נצבים) רש"י יד (ואת אשר איננו פה) רש"י יז (פן יש בכם, שרש פרה ראש ולענה) רש"י יח (והתברך בלבבו) רש"י יח (כ"ט-ט)	רש"י יא (לעברך בברית) עד המילים 'בין בתריו'
פרק ל	פרשת התשובה		
פסוקים א-יד	המילה המנחה תשובה וגאולה מצות התשובה	היחס בין גאולה לתשובה על פי הפירוש עקידת יצחק רמב"ן (יא)	רש"י ג (ושב ה' א-להיך את שבותך) רמב"ן ו (ומל ה' א-לוהיך את לבבך)
פסוקים טו-כ	המילה המנחה	רש"י טו (את החיים ואת הטוב) רש"י טז (אשר אנכי מצוך היום לאהבה, וחיית ורבית) רש"י יז (ואם יפנה לבבך) רש"י יח (כי אבד תאבדון)	

מקראה

חומר לימודי המסומן עם ○ - הוא ל-5 יחידות בלבד

חומר לימודי המסומן עם ☒ - הוא אינו כלול בחומר החובה, והינו בגדר העמקה.

יחידת הברית

מבוא	פרשת "שמע"	פרשת "והיה אם שמוע"	ברית עולם	פרשת התשובה
------	------------	---------------------	-----------	-------------

מבוא

פתיחה

יחידה זו עוסקת בביטוייה המיוחדים של עבודת ה' בחומש דברים. חומש דברים הוא נאומו של משה רבנו לדור נוחלי הארץ. הכניסה לארץ יוצרת מציאות חדשה של עבודת ה' :

- לא עוד ריכוז סביב משכן חי ופועל - מעתה עתיד העם להיות מפוזר ומרוחק, ומבחינות מסוימות אתגר החיבור אל הקודש הופך להיות אחריותו של הפרט: על כל יהודי ויהודי, גם אם הוא חי בנחלה מרוחקת, מוטלת החובה לקיים ולשמר את נקודת החיבור אל הקב"ה, הן ברגש והן במעשה. מאידך, נדרשת ממנו הבנה עמוקה כי הברית נכרתה עם הכלל, עם הלאום, והוא כפרט מחויב לה מעצם היותו חלק מהכלל הישראלי.
- עם המעבר לארץ ישראל, לסביבה מיושבת, פיתויי העבודה הזרה מתרבים ומתעצמים (ואכן חומש דברים רצוף באזהרות מעבודה זרה). הבחירה בעבודת ה' על פני העבודה הזרה הופכת למעשה יום-יומי ומקבלת תוקף מיוחד.
- נאום הפרידה של משה מתייחס גם למצבי ריחוק ומשבר, העתידים להתרחש, ומבטיח את יכולתו של העם לשוב אל הקב"ה ולהיגאל. [מול הבחירה החופשית, ובמידה מסוימת בניגוד לה, עומדת שירת 'האזינו', שירה היסטוריוסופית המתארת תהליך הכרחי של גלות ולבסוף גאולה, ומדגישה את המחויבות של הקב"ה לגאולת ישראל גם ללא קשר לתהליך של תשובה].

שני מרכיבים מרכזיים ביחידת "הברית"

- יחידת "הברית" מקיפה היבטים מסוימים של עבודת ה' בחומש דברים, ולהתבונן בהם מתוך שתי נקודות מבט:
- הראשונה - בתוך ההקשר הספציפי של דור נוחלי הארץ והאתגרים המיוחדים העומדים בפני דור זה דווקא.
  - והשנייה - המשמעות הנצחית העומדת מעבר לכל הקשר נקודתי, ומשמעותית לנו ולתלמידינו גם היום, הן ברובד הלאומי והן ברובד האישי.

הפרקים הנלמדים ביחידה

- פרשת שמע (פרק ו, ד-ט) ובזיקה לה - פרשת והיה אם שמוע (פרק יא, יג-כא)
- אתם ניצבים (פרק כט, ט-כ)
- תשובה וגאולה, ובחרת בחיים (פרק ל כולו)
- חידוש הברית לאורך הדורות - מצוות הקהל (פרק לא, ט-יג)

במהלך הדיון בפרקים יידונו העיקרים והתכנים הבאים

- עבודת ה' מאהבה ומיראה
- עבודת ה' הפרטית והלאומית
- בחירה חופשית
- שכר ועונש
- נצחיות הברית (וחידושה מדי שבע שנים- רשות)

יחידת הברית

מבוא	פרשת "שמע"	פרשת "והיה אם שמע"	ברית עולם	פרשת התשובה
------	------------	--------------------	-----------	-------------

פרשת "שמע" (פרק ו, פסוקים ד-ט)

דברים ו

- (ד) שְׁמַע יִשְׂרָאֵל ה' אֱלֹהֵינוּ ה' אֶחָד :
- (ה) וְאַהֲבַתְּ אֶת ה' אֱלֹהֶיךָ בְּכָל לִבְבְּךָ וּבְכָל נַפְשְׁךָ וּבְכָל מְאֹדְךָ :
- (ו) וְהָיוּ הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה אֲשֶׁר אֶנְכִי מְצַוְּךָ הַיּוֹם עַל לִבְבְּךָ :
- (ז) וְשָׁנַנְתָּם לְבָנֶיךָ וְדַבַּרְתָּ בָם בְּשַׁבְּתְךָ בְּבֵיתְךָ וּבְלַכְתְּךָ בַדֶּרֶךְ וּבְשֹׁכְבְּךָ וּבְקוּמְךָ :
- (ח) וְקִשַּׁרְתָּם לְאוֹת עַל יָדְךָ וְהָיוּ לְטֹטְפֹת בֵּין עֵינֶיךָ :
- (ט) וְכִתְבָתָם עַל מְזוֹזֹת בֵּיתְךָ וּבְשַׁעְרֶיךָ : ט

מבוא

יחידת פסוקים זו היא אחת מהידועות ביותר בתנ"ך, שחז"ל שיבצו אותו בפתח פרשת קריאת שמע בתפילת שחרית ובתפילת ערבית. מה יש בקטע שלפנינו שהפך אותו לחשוב כל-כך בכל הדורות?

"שְׁמַע יִשְׂרָאֵל ה' אֱלֹהֵינוּ ה' אֶחָד" (פסוק ד)

בפסוק ד יש פניה של משה אל עם ישראל ("שמע ישראל"), שיכירו בכך ש "ה' אֱלֹהֵינוּ ה' אֶחָד".

רש"י דברים ו, ד

ה' אלהינו ה' אחד - ה' שהוא אלהינו עתה ולא אלהי האומות, הוא עתיד להיות ה' אחד - שנאמר: "כי אז אהפוך אל עמים שפה ברורה לקרוא כולם בשם ה'" (צפניה ג, ט) ונאמר: "ביום ההוא יהיה ה' אחד ושמו אחד" (זכריה יד, ט).

- לפי רש"י פסוק ד מבטא את תמצית את כל תקוותינו בנוגע לעולם האנושי. המילים "ה' אלוהינו ה' אחד" מתייחסות לשני זמנים שונים. ענה על השאלות הבאות בטבלה המובאת בהמשך.
  - מה הם שני הזמנים בפסוק?
  - אילו מילים בפסוק מתייחסות לזמן אחד, ואילו מילים בפסוק מתייחסות לזמן השני?
  - מה המצב המתואר בפסוק בכל זמן וזמן?

א. הזמנים בפסוק	ב. המילים בפסוק	ג. המצב בכל זמן וזמן

ד. מה מוכיח רש"י משני הפסוקים שהוא הביא בסוף פירושו?

○ **רמב"ן דברים ו, ד**

שמע ישראל ה' אלהינו - גם בזה מצוה שיבאר. כי בדבור "אנכי ה' אלהיך" יהיה היחוד. וכמו שאמרו "רבי נתן אומר מכאן תשובה למינים שהם אומרים שתי רשויות הן, שכשעמד הקדוש ברוך הוא על הר סיני ואמר 'אנכי ה' אלהיך' מי מיחה כנגדו" (מכילתא בחדש ה), אבל בא לבאר המצוה הזו. והזכיר אותה (בפרק ה) אחר עשרת הדברות (שנוכרו בפרק ה), לפי שהוא שרש באמונה, וכל מי שאינו מודה בה כופר בעיקר כעובד ע"ז.

2. עיין בדברי הרמב"ן על פסוק ד, וענה:

א. הרמב"ן מזכיר את המושג "מצווה שיבאר" הדומה למושג "מצווה מבוארת"? הסבר בלשונך את המושג "מצווה מבוארת"?

ב. על פי פירוש הרמב"ן, המילים "ה' אלוקינו ה' אחד" הן מצווה מבוארת - את מה היא מבארת?

ג. מהי משמעות המושג 'שורש באמונה'? ומה שורש האמונה המסוים, הנזכר כאן?

"וְאַהֲבַת אֶת ה' אֱלֹהֶיךָ בְּכָל לִבְבְּךָ וּבְכָל נַפְשְׁךָ וּבְכָל מְאֹדְךָ" (פסוק ה)

דברים ו, ה	
וְאַהֲבַת אֶת ה' אֱלֹהֶיךָ בְּכָל לִבְבְּךָ וּבְכָל נַפְשְׁךָ וּבְכָל מְאֹדְךָ	
רש"י	○ רמב"ן
<p>ואהבת - עשה דבריו מאהבה, אינו דומה עושה מאהבה לעושה מיראה. העושה אצל רבו מיראה כשהוא מטריח עליו מניחו והולך לו.</p>	<p>בכל לבבך - ...שהחסיד צריך להיות אוהב וירא, כמו שאמרו (ירושלמי ברכות ט, ה) "עשה מאהבה ועשה מיראה: עשה מאהבה - שאין אוהב שונא, ועשה מיראה - שאם באת לבעוט אל תבעוט", וכבר נתבאר זה בדברי החכמים.</p>

3. גם רש"י וגם הרמב"ן מזכירים בפירושיהם לפסוק ה' את "עובד ה' מאהבה" ואת "עובד ה' מיראה".

א. הגדר, מה ההבדל בין לעבוד את ה' מאהבה לבין לעבוד ה' מיראה?

ב. לפי רש"י, איזה חיוב (איזו מצווה) הוא למד מהמילה "ואהבת"? ומה הטעם של מצווה זו?

○ ג. לפי הרמב"ן, עבודת ה' מהאהבה ועבודת ה' מיראה משלימות זו את זו - במה הן משלימות אחת את השנייה?

○ ד. על פי רש"י ועל פי הרמב"ן, בעת קושי - מה יעשה אדם שעובד את ה' רק מתוך יראה? ומדוע?

רש"י דברים ו, ה

בכל לבבך - בשני יצריך.

דבר אחר: בכל לבבך, שלא יהיה לבך חלוק על המקום.

ובכל נפשך - אפילו הוא נוטל את נפשך.

ובכל מאדך - בכל ממונך יש לך אדם שממונו חביב עליו מגופו לךך נאמר "ובכל מאדך".

דבר אחר: "ובכל מאדך" בכל מדה ומדה שמוודד לך בין במדה טובה בין במדת פורענות וכן דוד הוא אומר "כוס

ישועות אשא, ובשם ה' אקרא" (תהלים קטז, יג) "צרה ויגון אמצא, ובשם ה' אקרא" (שם קטז, ג).

4. נקודת המוצא בכתוב לפירושי רש"י היא - החזרה בפסוק: "בְּכָל לִבְבְּךָ וּבְכָל נַפְשְׁךָ וּבְכָל מְאֹדְךָ". וודא שאתה מבין

היטב כל אחד מן הפירושים שמציע רש"י. כתוב בלשונך הסבר קצר לכל פירוש.

מצות אהבת ה'

☒ בבלי יומא פ"ו ע"א

"ואהבת את ה' אלהיך": שיהא שם שמים מתאהב על ידך. שיהא קורא ושונה ומשמש תלמידי חכמים, ויהא משאו ומתנו בנחת עם הבריות מה הבריות אומרות עליו? אשרי אביו שלמדו תורה אשרי רבו שלמדו תורה, אוי להם לבריות שלא למדו תורה.

☒ הרמב"ם הלכות תשובה פרק י, הלכות ג, ו

וכיצד היא האהבה הראויה?

הוא שיאהב את ה' אהבה גדולה, יתירה, עזה מאד, עד שתהא נפשו קשורה באהבת ה' ונמצא שוגה (הוגה) בה תמיד, כאילו חולה חולי האהבה, שאין דעתו פנויה מאהבת אותה אישה, והוא שוגה בה תמיד, בין בשבתו, בין בקומו, בין בשעה שהוא אוכל ושותה... והוא ששלמה אמר בדרך משל "כי חולת אהבה אני", וכל שיר השירים משל הוא לעניין הזה.

דבר ידוע וברור, שאין אהבת הקב"ה נקשרת בלבו של אדם עד שישגה בה תמיד כראוי, ויעזוב כל מה שבעולם חוץ ממנה... אינו אוהב הקב"ה אלא בדעת שידעוהו; ועל פי הדעת תהיה האהבה, אם מעט - מעט, ואם הרבה - הרבה...

5. מה ההבדל בין הבבלי לרמב"ם בפירוש המילה "ואהבת"? (איך מנקדים מילה זו לפי כל שיטה?)

חינוך הבנים לאהבת ה', הביטוי המעשי לאהבת ה' (פסוקים ו-ט)

דברים ו

(ו) וְהָיוּ הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה אֲשֶׁר אֶנְכִי מְצַוְּךָ הַיּוֹם עַל לְבָבְךָ :

(ז) וְשָׁנַנְתָּם לְבָנֶיךָ וְדַבַּרְתָּ בָם בְּשִׁבְתְּךָ בְּבֵיתְךָ וּבְלִכְתְּךָ בַדֶּרֶךְ וּבְשֹׁכְבְּךָ וּבְקוּמְךָ :

(ח) וְקִשְׂרָתָם לְאוֹת עַל יָדְךָ וְהָיוּ לְטֹטְפֹת בֵּין עֵינֶיךָ :

(ט) וְכָתַבְתָּם עַל מְזוֹזֹת בֵּיתְךָ וּבְשַׁעְרֶיךָ :

6. עיין בפסוקים ו-ט, וענה:

א. על פי הפשט, אילו מצוות נזכרות בפסוקים אילו?

ב. נסה להציע הסבר, מה הקשר בין מצוות אלו, לבין מצוות אהבת ה' שקדמה להן?

רש"י דברים ו, ז

(ז) ושננתם - לשון חדוד הוא, שיהיו מחודדים בפיך,

שאם ישאלך אדם דבר לא תהא צריך לגמגם בו, אלא אמור לו מיד.

ודברת בם - שלא יהא עיקר דבורך אלא בם. עשם עיקר ואל תעשם טפל.

7. אילו שתי הנהגות במצוות לימוד תורה לומד רש"י מפסוק ז'?

רש"י דברים ו, ח

וקשרתם לאות על ידך - אלו תפילין שבזרוע.
והיו לטטפת בין עיניך - אלו תפילין שבראש. ועל שם מנין פרשיותיהם נקראו טטפת:
'טט' (בשפתם של יושבי ארץ) כתפי (פירושו) שתיים,
'פת' (בשפתם של יושבי ארץ) אפריקי (פירושו) שתיים.

8. **שאלה למחשבה:** המילה "טוטפת" לפי פירוש של מילון אבן שושן פירושה: "עדי תכשיט על המצח". האם לפי רש"י נצטרך לומר שהמילה "טוטפות" הכתובה בתורה, היא מילה בשפה "כתפיי" ו"אפריקיי" ולא בעברית?

המצוות המשרישות בקרבנו את יסודות האמונה

☒ תוכן פרשת שמע, פניני הלכה, הרב אליעזר מלמד

בחלק השלישי (פסוקים ו-ט) מדריכה אותנו התורה כיצד להשריש בקרבנו את יסודות האמונה הללו. ראשית: "וְהָיוּ הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה אֲשֶׁר אֶנְכִי מְצַוְךָ הַיּוֹם עַל לְבָבְךָ", ובנוסף לכך - "וְשָׁנַנְתָּם לְבִנְיָדְךָ". וגם אחר שאדם למד היטב את יסודות האמונה, אם לא יחזור ויזכירם לעצמו בכל יום, טרדות החיים ועסקיהם עלולים להשכיח ממנו את אמונתו, ולכן הוסיפה התורה וציוותה: "וְדַבַּרְתָּ בָּם בְּשַׁבְּתְךָ בְּבֵיתְךָ וּבְלֶכְתְּךָ בַּדֶּרֶךְ וּבְשֹׁכְבְּךָ וּבְקוּמְךָ". ומכאן יסוד החיוב לקרוא את 'שמע' בבוקר ובלילה. אבל לא הסתפקה התורה בקריאה בלבד, אלא הוסיפה וציוותה להניח את פרשיות האמונה בתוך התפילין ולקושרם על היד ועל הראש - "וּקְשַׁרְתָּם לְאוֹת עַל יָדְךָ וְהָיוּ לְטַטְפַּת בֵּין עֵינֶיךָ". ולא זו בלבד, אלא גם לקובעם על מזוזות פתחי בתינו - "וּכְתַבְתָּם עַל מְזוֹזֹת בֵּיתְךָ וּבְשַׁעְרֶיךָ", כדי שבכל עת שניכנס ונצא מבתינו, נתבונן במזווה וניזכר שוב ביסודות אמונת ישראל.

יחידת הברית

מבוא	פרשת "שמע"	פרשת "והיה אם שמע"	ברית עולם	פרשת התשובה
------	------------	--------------------	-----------	-------------

פרשת "והיה אם שמע" (פרק יא, פסוקים יג-כא)

פרשת "והיה אם שמע" נכללת גם ביחידת "הברית" וגם ביחידת "הארץ הטובה". ביחידת "הארץ הטובה" למדנו אותה באופן מקיף יותר, בתוך ההקשר לפרק כולו (שא"י תלויה בגשם והגשם תלוי בשמירת המצוות). ביחידת "הברית" נתייחס בעיקר לזיקתה לפרשת "שמע" הן זיקה מילולית והן זיקה תוכנית, ולקשר ביניהן במצות "קריאת שמע".

דברים פרק ו	דברים פרק יא
(ד) שְׁמַע יִשְׂרָאֵל ה' אֱלֹהֵינוּ ה' אֶחָד :	(יג) וְהָיָה אִם שָׁמַע תִּשְׁמָעוּ אֶל מִצְוֹתַי אֲשֶׁר אֲנִי מְצַוֶּה אֶתְכֶם הַיּוֹם לְאַהֲבָה אֶת ה' אֱלֹהֵיכֶם וּלְעִבְדוֹ בְּכָל לִבְבְּכֶם וּבְכָל נַפְשְׁכֶם :
(ה) וְאַהֲבַתְּ אֶת ה' אֱלֹהֶיךָ בְּכָל לִבְבְּךָ וּבְכָל נַפְשְׁךָ וּבְכָל מְאֹדְךָ :	(יד) וְנָתַתִּי מִטֶּר אֲרֻצְכֶם בְּעֵתוֹ יוֹרֵה וּמְלַקֹּשׁ וְאֶסְפַּתְּ דָּגְנְךָ וְתִירְשֶׁךָ וְיִצְהַרְךָ :
(ו) וְהָיוּ הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה אֲשֶׁר אֲנִי מְצַוֶּה הַיּוֹם עַל לִבְבְּךָ :	(טו) וְנָתַתִּי עֶשֶׂב בְּשָׂדֶךָ לְבְהִמְתֶּךָ וְאֶכְלֶתְּ וְשָׂבַעְתָּ :
(ז) וְשָׁנַתְּם לְבְנֵיךָ וְדַבַּרְתָּ בָם בְּשִׁבְתְּךָ בְּבֵיתְךָ וּבְלִכְתְּךָ בְּדֶרֶךְ וּבְשֹׁכְבְךָ וּבְקוּמְךָ :	(טז) הִשְׁמְרוּ לָכֵם פֶּן יִפְתָּה לִבְבְּכֶם וְסָרְתֶם וְעִבַדְתֶּם אֱלֹהִים אֲחֵרִים וְהִשְׁתַּחֲוִיתֶם לָהֶם :
(ח) וְקִשְׁרְתֶם לְאוֹת עַל יְדֵיךָ וְהָיוּ לְטוֹטְפֹת בֵּין עֵינֶיךָ :	(יז) וְחָרָה אַף ה' בְּכֶם וְעִצַּר אֶת הַשָּׁמַיִם וְלֹא יִהְיֶה מְטָר וְהָאֲדָמָה לֹא תִתֵּן אֶת יְבוּלָהּ וְאֶבְדַּתֶּם מִהֲרָה מֵעַל הָאָרֶץ הַטְּבָה אֲשֶׁר ה' נָתַן לָכֶם :
(ט) וּכְתַבְתֶּם עַל מְזוֹזוֹת בֵּיתְךָ וּבְשַׁעְרֶיךָ :	(יח) וְשָׁמַתֶם אֶת דְּבָרֵי אֱלֹהֵי עַל לִבְבְּכֶם וְעַל נַפְשְׁכֶם וּקִשְׁרְתֶם אֹתָם לְאוֹת עַל יְדֵיכֶם וְהָיוּ לְטוֹטְפֹת בֵּין עֵינֵיכֶם :
	(יט) וְלִמְדַתֶּם אֹתָם אֶת בְּנֵיכֶם לְדַבֵּר בָּם בְּשִׁבְתְּךָ בְּבֵיתְךָ וּבְלִכְתְּךָ בְּדֶרֶךְ וּבְשֹׁכְבְךָ וּבְקוּמְךָ :
	(כ) וּכְתַבְתֶּם עַל מְזוֹזוֹת בֵּיתְךָ וּבְשַׁעְרֶיךָ :
	(כא) לְמַעַן יִרְבוּ יְמֵיכֶם וְיָמֵי בְנֵיכֶם עַל הָאֲדָמָה אֲשֶׁר נָשַׁבַע ה' לְאַבְרָהָם לָתֵת לָהֶם כִּימֵי הַשָּׁמַיִם עַל הָאָרֶץ :

- עייין בפסוקי פרשת "והיה עם שמע" מתוך השוואה לפרשת "שמע", וענה על השאלות הבאות:
  - א. צבע במרקרים את המילים והתכנים המשותפים לשתי הפרשיות. פרט בלשונך את התכנים המשותפים.
  - ב. סמן בקו תחתי את העקרונות נוספים המופיעים רק בפרשיית "והיה אם שמע"? ופרט אותם בלשונך.
  - ג. מהו ההבדל הלשוני הבולט בין הפרשיות?
  - ד. מהו המניע לשמירת המצוות בפרשת "והיה עם שמע"? במה הוא שונה מן המניע בפרשת "שמע"?

ההבדלים בין שתי הפרשיות לפי חז"ל

עיין בשני המקורות מחז"ל, וענה על השאלות המובאות בהמשך.

ירושלמי ברכות פרק ב הלכה יב

אמר רבי חנינא כל מה שכתוב בזה כתוב בזה, מעתה לא יקרא אלא אחד.
אמר רבי עילא: הראשון ליחיד והשני לציבור, והראשון לתלמוד והשני למעשה.

ברכות פרק ב, משנה ב

אמר רבי יהושע בן קורחה: למה קדמה "שמע" ל"והיה אם שמע"?
אלא כדי שיקבל עליו עול מלכות שמיים תחילה, ואחר כך יקבל עליו עול מצוות.

2. הסבר בלשונך את המחלוקת העקרונית וההלכתית, בין רבי חנינא לבין רבי עילא המובאת בירושלמי?

3. עיין בשני המקורות של חז"ל, וענה על השאלות הבאות בטבלה שלפניך.

- א. מה הם שלושת ההבדלים בין שתי הפרשיות שמצביעים עליהם רבי יהושע ורבי עילא? **הסבר אותם בלשונך.**
ב. הבא ראיות מן הכתוב לכל אחד מן ההבדלים הללו.

פרשת "והיה אם שמע"	פרשת "שמע"	
	לשון יחיד	ההבדל הראשון
		ראיות מן הכתוב
		ההבדל השני
		ראיות מן הכתוב
		ההבדל השלישי
		ראיות מן הכתוב
"והיה אם שמע תשמעו אל מצותי אשר אנכי מצוה אתכם היום לאהבה את ה' אלהיכם ולעבדו בכל לבבכם ובכל נפשכם" (יג) "השמרו לכם פן יפתה לבבכם וסרתם ועבדתם אלהים אחרים והשתחוויתם להם". (טז)		

4. מה הסיבה שיש להקדים ולומר את "שמע" לפני "והיה אם שמע"?

5. ראינו לעיל שהמניע לשמירת המצוות בפרשת "שמע" הוא **אהבת ה'**, ואילו המניע לשמירת מצוות בפרשת "והי אם שמע" הוא **יראת ה'**. לאור הבדל זה נסה להציע הסבר, מדוע "קבלת עול מלכות שמים" קשורה לאהבה ואילו קבלת עול מצוות קשורה "ליראה"?

6. אחד ההבדלים בין שתי הפרשיות שפרשת "שמע" נאמרה בלשון **יחיד** ואילו פרשת "והיה אם שמע" נאמרה בלשון **רבים**, נסה להציע הסבר להבדל הזה? (הנך יכול להיעזר בדברי נחמה ליבוביץ הבאים).

☒ נחמה ליבוביץ, עיונים בספר דברים עמ' 116

אהבת ה' היא אהבה אינדיבידואלית. הפרט חותר לקראתה ע"י חינוך עצמי בהעלאת נפשו וזיכוכה, ואילו קבלת עול מצוות וקיומם לא יתכנו אלא בחברה האנושית. אדם החי באיבוד ואינו נמנה על החברה האנושית יוכל אמנם להגיע לדרגת "ואהבת", אך לא יוכל לקיים את "אם שמע תשמעו אל מצוותי" באשר המצוות ברובן מתייחסות לחיי האדם בחברה, במשפחה, במדינתו ועם כל המין האנושי. ועל כן "ואהבת - בלשון יחיד; "והיה אם שמע תשמעו - בלשון רבים.

לסיכום לימוד "שמע" ו"והיה אם שמע"

שאלות למחשבה העולות מתוך הלימוד

- בפרשת 'שמע' למדנו ציווי על אהבת ה', ציווי זה הוא מחודש וייחודי לחומש דברים (גם הקביעה שהקב"ה אוהב את ישראל מיוחדת לחומש דברים, למשל פרק ז, פסוק ח; שם פסוק יג ועוד). מה מקומו של ציווי זה בהקשרו - דווקא בדור הנכנסים לארץ, רגע לפני הכניסה?
- בתוך הפרשה ראינו מעבר מציווי על הרגש לציווי על מעשה. מהו הדגש בפסוקים: האם הרגש עיקר והמעשה הוא רק ביטוי שלו, או שהמעשה הוא עיקר - עיקרו של הרגש היא ביטוי במעשה? האם שתי הפרשיות ('שמע' ו'והיה אם שמע') נבדלות בהתייחסותן לשאלה זו?
- מה בין אהבת ה' ליראת ה' (בפשט הפסוקים - יראת העונש, במחשבת הדורות יראת החטא היא דרגה ראשונית של יראה, ומעליה יראת חטא ויראת הרוממות)? מי מהן חשובה יותר, מדוע יש צורך בשתייהן?

יחידת הברית

מבוא	פרשת "שמע"	פרשת "והיה אם שמע"	ברית עולם	פרשת התשובה
------	------------	--------------------	-----------	-------------

"ברית עולם" (פרק כט, פסוקים ט-כ)

מבוא

לפני הכניסה לארץ כורת משה ברית בין העם והקב"ה הנקראת "ברית ערבות מואב". בהוראת הפרק נתמקד בפסוקים ט-כ, המגדירים את גבולות הברית ואת האנשים הכלולים בה.

דברים כט

(ט) אתם נצבים היום כלכם לפני ה' אלהיכם ראשיכם שבטיכם זקניכם ושטריתכם כל איש ישאל:

(י) טפכם נשיכם וגרד אשר בקרב מחניד מחטב עציף עד שאב מימיך:

(יא) לעברך בברית ה' אלהיך ובאלתו אשר ה' אלהיך פרת עמד היום:

(יב) למען הקים אתך היום לו לעם והוא יהיה לך לאלהים

כאשר דבר לך וכאשר נשבע לאבתיך לאברהם ליצחק וליעקב:

(יג) ולא אתכם לבדכם אנכי פרת את הברית הזאת ואת האלה הזאת:

(יד) כי את אשר ישנו פה עמנו עמד היום לפני ה' אלהינו ואת אשר איננו פה עמנו היום:

(טו) כי אתם ידעתם את אשר ישנו בארץ מצרים ואת אשר עברנו בקרב הגוים אשר עברתם:

(טז) ותראו את שקוציהם ואת גלליהם עץ ואבן כסף וזהב אשר עמיהם:

(יז) פן יש בכם איש או אשה או משפחה או שבט

אשר לבבו פנה היום מעם ה' אלהינו ללכת לעבד את אלהי הגוים ההם פן יש בכם שרש פרה ראש ולענה:

(יח) והיה בשמעו את דברי האלה הזאת¹ והתברך בלבבו לאמר

שלום יהיה לי כי בשררות לבי אלך למען ספות הרנה את הצמאה²:

(יט) לא יאבה ה' סלח לו כי אז יעשן אף ה' וקנאתו באיש ההוא

ורבצה בו כל האלה הכתובה בספר הזה ומחה ה' את שמו מתחת השמים:

(כ) והבדילו ה' לרעה מפל שבטי ישראל ככל אלות הברית הכתובה בספר התורה הזה:

תוכנה העיקרי של הברית ושל הפרת הברית

- א. מה התוכן העיקרי של הברית כפי שעולה מפסוקים ט-יד? צטט את הפסוק המתאים, והסבר.
- ב. מה הדבר העיקרי שמציין את הפרת הברית כפי שעולה מפסוקים טו-כ? צטט את הפסוק המתאים, והסבר.

¹ "את דברי האלה הזאת יארוור האיש אשר יעשה וגו' האמורים (בפרק כז) בפרשת כי תבא" (חזקוני).

² "למען ספות הרנה את הצמאה" - פירושים רבים הוצעו לביטוי זה. להלן פירוש אחד המבוסס על דברי אברבנאל:

הביטוי הוא משל מתחום החקלאות: לגנן יש הרבה ערוגות; בכל ערוגה יש צמחים מסוג אחר. יש צמחים שצורכים יותר מים ונעשים צמאים יותר מהר, בעוד צמחים אחרים צורכים פחות מים ונשארים רויים ("רווה" ההפך מ"צמא"). כשהגנן בא להשקות את הגינה, הוא לא מבחין בין הערוגות, אלא אם רוב הערוגות צמאות הוא משקה את כל הערוגות - גם את הרוות; הוא מוסיף את הערוגה הרווה על הערוגה הצמאה ומשקה את שתייהן. בנמשל, הגנן הוא ה', המים הם ברכותיו של ה', והערוגות הן בני-ישראל. הברכות והקללות שזכרו בדברים כח מובטחות לכלל עם ישראל, ולא ליחידים: אם העם ילך לפי חוקי התורה הוא יזכה לברכות, ואם יעבור על חוקי התורה - הוא יסבול מהקללות. איש או אישה ששמע את הברכות והקללות, והיה בשומעו את דברי האלה הזאת, עלול להתברך בלבבו לאמור: 'שלום יהיה לי - כי בשרירות ליבי אלך' מה הטעם להתאמץ ולקיים את התורה? אני אעשה מה שאני רוצה, ומכיוון שרוב עם ישראל יקיימו את התורה - ה' ייתן את הברכות לכולם, וגם לי יחד אתם: "למען ספות הרנה את הצמאה".

פירושים לביטויים ייחודיים או קשים בפרשייה

רש"י דברים כט

- (ט) אתם נצבים היום - מלמד שכינסם משה לפני הקב"ה ביום מותו להכניסם בברית.
- (יא) לעברך בברית - דרך העברה, כך היו כורתים ברית, עושין מחיצה מכאן ומחיצה מכאן ועוברים בינתיים, כמו שנאמר "העגל אשר כרתו לשנים ויעברו בין בתריו..." (ירמיה לד, יח)
- (יד) ואת אשר איננו פה - ואף עם דורות העתידים להיות.
- (יז) פן יש בכם - שמא יש בכם.
- אשר לבבו פנה היום - מלקבל עליו הברית.
- שרש פרה ראש ולענה - שרש מגדל עשב מר כ'גידין' (שם של מיני עשבים) שהם מרים, כלומר מפרה ומרבה רשע בקרבכם.
- (יח) והתברך בלבבו - לשון ברכה, יחשוב בלבו ברכת שלום לעצמו לאמר, לא יבאוני קללות הללו, אך שלום יהיה לי.

2. עיין בפסוקים ט-כ, והסבר את הביטויים הייחודיים והקשים בפרשייה, לפי רש"י.
- א. בפסוק ט משה פונה לעם ישראל בביטוי ייחודי: "אַתֶּם נִצְבִּים הַיּוֹם". הסבר ביטוי זה, היעזר בדברים לב, נח.
- ב. בפסוק יא נאמר: "לְעִבְרְךָ בְּבְרִית ה' אֱלֹהֶיךָ וּבְאַלְתֵּיךָ אֲשֶׁר ה' אֱלֹהֶיךָ כָּרַת עִמָּךְ הַיּוֹם". מדוע לכרות ברית בין שני צדדים מכונה בתורה "לעבור"? (הבא שתי דוגמאות מהתנ"ך לנוהג שמתאר רש"י).
- ג. בפסוק יד נאמר: "כִּי אֵת אֲשֶׁר יִשְׁנֹוּ פֹה עִמָּנוּ עֹמֵד הַיּוֹם לְפָנַי ה' אֱלֹהֵינוּ וְאֵת אֲשֶׁר אֵינְנוּ פֹה עִמָּנוּ הַיּוֹם". הגדר בלשונך מי הם האנשים המכונים בפסוק "אֲשֶׁר יִשְׁנֹוּ פֹה עִמָּנוּ עֹמֵד הַיּוֹם", ומי הם האנשים המכונים "אֲשֶׁר אֵינְנוּ פֹה עִמָּנוּ הַיּוֹם".
- ד. בפסוק יז, התורה מזוהירה את האיש אשר מתכוון לפנות לעבודה זרה, מכנה וממשילה אותו ל"שֶׁרֶשׁ פְּרָה רֹאשׁ וְלַעֲנָה". הסבר בלשונך את המשל והנמשל בכינוי זה.
- ה. בפסוק יח נאמר: "וְהָיָה בְּשִׁמְעוֹ אֶת דְּבָרֵי הָאֱלֹהָ (השבועה והקללה) הַזֹּאת וְהִתְבָּרַךְ בְּלִבּוֹ לֵאמֹר שְׁלוֹם יְהִי לִי כִּי בְשָׂרְרוֹת לְפִי אֶלֶף..." מה הפירוש "התברך בלבבו"? ומדוע הוא יחשוב שהוא "יתברך"?

מי האנשים הכלולים בברית?

רש"י הירש דברים כט, ט-י

פסוקים ט-יד באים לשלול את התפיסה המוטעית, כאילו התחייבות הברית לקיום התורה מוגבלת רק למעמדות ודורות מסוימים או לזמן מסוים. אכן הברית והאלה חלות על כל הנמנים עם ישראל ועל כל הדורות הבאים.

פסוקים טו-כ באים למנוע את הטעות, כאילו הודעות הברכות והקללות נותנות את דעתן רק לבגידת האומה, ואילו היחיד יכול לכתוב כתב שחרור לעצמו כדי לחיות בניגוד לתורה, ובלבד שהכלל שומר על נאמנותו לה' ותורתו. היה צורך לתת את הדעת לטעות מסוכנת זו לאור דברי פרק כז שנאמרו בפרוס התקופה שכלל העם ייפרד בה לפרטים המתישבים בארץ כיחידים, ולצורך אותה תקופה הרי הוא מבטא את העריבות ההדדית של כל ישראל להקמת התורה ולקיום מצוותיה.

3. עיין בפסוקים ט-כ, ובדברי רש"י הירש, וענה :

א. משה, מתייחס ל**שתי טעויות** שעשויות לעלות במחשבתם של ישראל, ומזהיר מפניהן. מה הן שתי הטעויות?

ב. מדוע הטעות **השנייה** הופכת לרלוונטית **דווקא עם הכניסה לארץ**.

4. השלם את המשפטים הבאים, המסכמים מי כלול ב"ברית ערבות מואב" ומחויב לקיים אותה.

א. לא רק **הדור הנוכחי** שמשנתן במעמד כריתת הברית בערבות מואב, ועומד להיכנס לארץ ולנחול את הארץ,

אלא גם

שנאמר

ב. לא רק את **כלל האומה** - את כלל עם ישראל,

אלא גם

שנאמר

יחידת הברית

פרשת התשובה	ברית עולם	פרשת "והיה אם שמעו"	פרשת "שמע"	מבוא
-------------	-----------	---------------------	------------	------

פרשת התשובה (פרק ל, פסוקים א-כ)

מבוא

בסמוך לכריתת הברית, 'מגלה' לנו התורה את מתנת התשובה. רש"י בתחילת פרשת ניצבים מביא מדרש אגדה:

למה נסמכה פרשת אתם ניצבים לקללות?
 לפי ששמעו ישראל מאה קללות חסר שתיים, חוץ מ-מ"ט שבתורת כוהנים (בספר ויקרא), הוריקו פניהם (נבהלו), ואמרו: מי יוכל לעמוד באלו?
 התחיל משה לפייסם: 'אתם ניצבים היום', הרבה הכעסתם למקום ולא עשה אתכם כלייה והרי אתם קיימים לפניו.

(רש"י דברים כט, יב)

ברוחו של המדרש, נוכל להמשיך הלאה, גם אל פרשת התשובה שאף היא בפרשת ניצבים, ולהבין אותה בהקשרה: גם אחרי התיאור הקשה של הגלות שהובא בסוף פרק כט: "וַיִּתְּשֵׁם ה' מֵעַל אֲדָמְתְּם בְּאֶרֶץ וּבְחַמָּה וּבְקֶצֶף גְּדוֹל וַיִּשְׁלַכְם אֶל-אֶרֶץ אַחֲרֵת פִּיּוֹם הַזֶּה" עדיין לא ננעלו השערים, והאפשרות לשוב בתשובה, להיגאל ולשוב, קיימת ועומדת. רעיון התשובה משלים את כריתת הברית אך גם חורג ממנו: **הברית היא חוזה משפטי שתנאיו ברורים ומוגדרים**. ראינו שהפסוקים מגדירים את החייבים בברית, ואת מה שיקרה אם תופר הברית. לעומתה, התשובה היא ההזדמנות הנוספת, הבלתי-צפויה, שניתנת בניגוד לכללים המשפטיים ה"יבשים", ובהתאמה לכך מחברת אותנו שוב לעולם הרגש אותו הכרנו בפרשת 'שמע': "ורחמך", "לאהבה את ה' אלוך בכל לבבך ובכל נפשך", "לשוש עליך לטוב".

את פרק כ נחלק לשלושה חלקים ונדון בכל חלק בנפרד.

חלק א:	"התשובה והגאולה"	(פסוקים א-י)
חלק ב:	"המצוה הזאת..."	(פסוקים יא-יד)
חלק ג:	"ובחרת בחיים"	(פסוקים טו-כ)

חלק א: התשובה והגאולה (פסוקים א-י)

דברים פרק ל

- (א) והיה כי יבאו עליך כל הדברים האלה הברכה והקללה אשר נתתי לפניך והשבת אל לבבך בכל הגוים אשר הדיחך ה' אלהיך שמה :
- (ב) ושבת עד ה' אלהיך ושמעת בקולו בכל אשר אנכי מצוך היום אתה ובניך בכל לבבך ובכל נפשך :
- (ג) ושב ה' אלהיך את שבותך ורחמך ושב וקבצך מכל העמים אשר הפיץ ה' אלהיך שמה :
- (ד) אם יהיה נדחך בקצה השמים משם וקבצך ה' אלהיך ומשם יקחך :
- (ה) והביאך ה' אלהיך אל הארץ אשר ירשו אבותיך וירשתה והיטבך והרבך מאבותיך :
- (ו) ומל ה' אלהיך את לבבך ואת לבב זרעך לאהבה את ה' אלהיך בכל לבבך ובכל נפשך למען חייך :
- (ז) ונתן ה' אלהיך את כל האלות האלה על איביך ועל שנאיך אשר רדפוך :
- (ח) ואתה תשוב ושמעת בקול ה' ועשית את כל מצותיו אשר אנכי מצוך היום :
- (ט) והויתך ה' אלהיך בכל מעשה ידך בפרי בטןך ובפרי בהמתך ובפרי אדמתך לטובה כי ישוב ה' לשוב עליך לטוב כאשר שש על אבותיך :
- (י) כי תשמע בקול ה' אלהיך לשמר מצותיו וחקותיו הכתובה בספר התורה הזו כי תשוב אל ה' אלהיך בכל לבבך ובכל נפשך : פ

1. הקף בריבוע את המילה המנחה בפסוקים א-י.
מהי המילה המנחה? ומה נוכל ללמד ממנה על הרעיון המרכזי של הפרשייה?
2. כתוב בטבלה שלפניך מה הן שתי המשמעויות השונות של המילה המנחה.
צטט את הפסוקים המתאימים לכל משמעות.

המשמעויות של המילה המנחה	הפסוקים
א.	
ב.	

3. הפרשייה מתארת שני תהליכים: "תשובה" ו"גאולה". עיין בפסוקים א'-י, וענה:
  - א. צבע במרקר צהוב את הפסוקים העוסקים בתשובה, ובמרקר כחול את הפסוקים העוסקים בגאולה.
  - ב. אם צבעת נכון, בוודאי גילית כי בפסוקים א-י לא מתואר מהלך רגיל של חטא - עונש - תשובה - גאולה. תאר את התהליך החריג שמתואר בפסוקים אלו? מה מאפיין אותו?
  - ג. מה הקושי בהצגת התהליך באופן הזה?

"תשובה" ו"גאולה" לסירוגין

בפסוקים א-י אנו רואים תהליך מיוחד וחריג המתאר "תשובה" ו"גאולה" לסירוגין. בלשונה של נחמה ליבוביץ תהליך זה מתואר כך: "רואים אנו כיצד התנועה ההדדית שבה וחוזרת: מלמטה למעלה, מלמעלה למטה, ושוב מלמטה למעלה, שנית מלמעלה למטה, ושוב מלמעלה למטה".

4. התהליך המיוחד והחריג בפסוקים א-י מעורר את השאלות הבאות. עיין בדברי רבי יצחק עראמה וענה עליהן:
- מה פשר החזרות בכתוב - אם כבר עם ישראל שב אל ה' בתחילת הקטע, מה פשר השיבה אל ה' בהמשכו? וכן אם ה' גאל את ישראל בתחילת הקטע, מה פשר הגאולה שזכרת שוב ושוב בהמשך הקטע?
  - מה קודם למה תשובת ישראל אל הקב"ה או שיבת הקב"ה אל עמו? מי אמור לעשות את הצעד הראשון עם ישראל או הקב"ה?

ר' יצחק עראמה, עקידת יצחק

כאשר יימצאו בגלות בעוצם החולשה והתיעוב, אתה מוצא שהוא מקדים התשובה באומרו: "ושבת עד ה' אלוקיך", סמך ליה גאולה באומרו: "ושב ה' אלוקיך את שבותך"; ואחרי גאולה - תשובה, כמו שנאמר: "ואתה תשוב ושמעת בקול ה'"; ואחר התשובה השנית **תוספת טובה - גאולה**, במה שאמר: "והותירך ה' בכל מעשה ידך"; ואחרי כן **תשובה יותר חזקה**, במה שאמר: "כי תשוב אל ה' אלוקיך בכל לבבך ובכל נפשך".

והכוונה - כי בהיותם שם בחולשתם בארצות אויביהם לא ייעזבו אל הרפיון ואל החולשה עד שיוציאו הפעולות חלושות כפי כוחם, כי חולשת הפעולות על הדרך ההיא תחליש הכוח יותר, וחולשת הכוחות יותר תחליש הפעולות, עד שתאבדו לגמרי... כי אפילו בהיות עולם על צווארך למשא כבד, ראוי שתשיב אל לבבך אלו הטענות **ותתחזק להתחיל בתשובה מעוני**, כי הנה "אם אתה פותח בחודה של מחט, הנה הוא יפתח לך כפתחו של אולם..."

○ "וְשָׁב ה' אֱלֹהֶיךָ אֶת שְׁבוּתְךָ" (פסוק ג)

דברים ל, ג

וְשָׁב ה' אֱלֹהֶיךָ אֶת שְׁבוּתְךָ וְרַחֲמֶךָ וְשָׁב וְקִבְּצֶךָ מִכָּל הָעַמִּים אֲשֶׁר הִפְצַדְתָּ ה' אֱלֹהֶיךָ שְׁמָה :

○ רש"י דברים ל, ג

ושב ה' אלוקיך את שבותך - היה לו לכתוב ו'השיב את שבותך'?!
 רבותינו למדו מכאן: שהשכינה כביכול שרויה עם ישראל בצרת גלותם,
 וכשנגאלין הקָּתִיב (ה' אמר למשה לכתוב בתורה לשון) גאולה לעצמו - שהוא ישוב עימהם.

5. עיין בפסוק ג ובדברי רש"י, וענה:

- מה הקושי הלשוני שאליו מתייחס רש"י בפירושו לפסוק ג'?
- כיצד מיישב רש"י את הקושי?

○ "ומל ה' אלהיך את לבבך" (פסוק ו)

דברים ל, טו-כ	דברים ל, ו
<p>רָאָה נְתַתִּי לְפָנֶיךָ הַיּוֹם אֶת הַחַיִּים וְאֶת הַטּוֹב וְאֶת הַמְּנוּת וְאֶת הַרְעָה... וְאִם יִפְגַּח לְבַבְךָ וְלֹא תִשְׁמָע וְנִדְחַתְּ וְהִשְׁתַּחֲוִיתָ לְאֱלֹהִים אֲחֵרִים וְעִבַדְתָּם: הַגְדַּתִּי לָכֶם הַיּוֹם כִּי אֲבַד תֵּאבְדוּן הַחַיִּים וְהַמְּנוּת נְתַתִּי לְפָנֶיךָ הַבְּרָכָה וְהַקְלָלָה וּבַחֲרַתְּ בַחַיִּים...</p>	<p>וּמַל ה' אֱלֹהֶיךָ אֶת לְבַבְךָ וְאֶת לִבְבִּי וְרָעַד לְאִהְבָה אֶת ה' אֱלֹהֶיךָ בְּכָל לְבַבְךָ וּבְכָל נַפְשְׁךָ לְמַעַן חַיֶּיךָ:</p>

○ רמב"ן דברים ל, ו

ומל ה' אלהיך את לבבך - זהו שאמרו "הבא לטהר מסייעין אותנו" (שבת קד א), מביטיחך שתשוב אליו בכל לבבך והוא יעזור אותך.

ונראה מן הכתובים ענין זה שאומר, כי מזמן הבריאה היתה רשות ביד האדם לעשות כרצונו צדיק או רשע, וכל זמן התורה כן, כדי שיהיה להם זכות בבחירתם בטוב ועונש ברצותם ברע. **אבל לימות המשיח, תהיה הבחירה בטוב להם טבע, לא יתאוה להם הלב למה שאינו ראוי ולא יחפוץ בו כלל.** והיא ה"מילה" הנזכרת כאן. כי החמדה והתאוה ערלה ללב, ומול הלב הוא שלא יחמוד ולא יתאוה. **וישוב האדם בזמן שהוא לאשר היה קודם חטאו של אדם הראשון, שהיה עושה בטבעו מה שראוי לעשות ולא היה לו ברצונו דבר והפכו,** כמו שפירשתי בסדר בראשית (ב, ט).

6. עיין בפסוק ו ובפסוקים טו כ ובדברי הרמב"ן, וענה:

א. איזו בעיה מעורר פסוק ו על הרקע הנאמר בהמשך הפרק, בפסוקים טו-כ?

ב. כיצד מיישב הרמב"ן בפירושו הראשון בעיה זו?

ג. כיצד מיישב הרמב"ן בפירושו השני בעיה זו? פרט בתשובתך במה דומה האדם בדור הגאולה לאדם הראשון.

ד. מה ההבדל בין שתי התשובות שמציע הרמב"ן. (על איזו תקופה מדבר פסוק ו, ומהי "מילת הלב" לפי כל אחת מהתשובות של הרמב"ן?)

חלק ב: "המצוה הזאת..." (פסוקים יא-יד)

דברים ל

- (יא) כי **המצוה הזאת** אשר אנכי מצוה היום לא נפלאה היא ממה ולא רחקה היא :
 (יב) לא בשמים הוא לאמר מי יעלה לנו השמימה ויקחה לנו וישמענו אתה ונעשה :
 (יג) ולא מעבר לים הוא לאמר מי יעבר לנו אל עבר הים ויקחה לנו וישמענו אתה ונעשה :
 (יד) כי קרוב אליך הדבר מאד בפיך ובלבך לעשתו : ס

רמב"ן דברים ל, יא

וטעם (והפירוש) "כי המצוה הזאת" - על כל התורה כולה.
 והנכון, כי על כל התורה יאמר "כל המצוה אשר אנכי מצוה היום" (לעיל ח א), אבל "המצוה הזאת" על "התשובה" הנזכרת, כי "והשבות אל לבבך" (בפסוק א) "ושבת עד ה' אלהיך" (בפסוק ב) מצוה שיצוה אותנו לעשות כן...
 והטעם, לאמר כי אם יהיה נדחך בקצה השמים ואתה ביד העמים, תוכל לשוב אל ה' ולעשות ככל אשר אנכי מצוה היום, כי אין הדבר נפלא ורחוק ממך אבל קרוב אליך מאד לעשותו בכל עת ובכל מקום.

7. עיין בפסוקים יא-יד ובדברי הרמב"ן, וענה :
 א. מהי "המצוה הזאת" עליה מדובר בפסוקים י-יד. כתוב את שתי האפשרויות המובאות בדברי הרמב"ן.
 ב. מה הביסוס בכתוב **לאפשרות השנייה** שמעלה הרמב"ן, שלדעתו היא גם האפשרות הנכונה?

8. מהי הטענה מולה מתמודדת התורה בפסוקים יא-יד? ומה התורה עונה על טענה זו?

☒ רמב"ם, הלכות תשובה פרק ה' הלכה א'

רשות כל אדם נתונה לו : אם רצה להטות עצמו לדרך טובה ולהיות צדיק, הרשות בידו ; ואם רצה להטות עצמו לדרך רעה ולהיות רשע, הרשות בידו. הוא שכתוב בתורה "הן האדם היה כאחד ממנו, לדעת, טוב ורע" (בראשית ג, כ"ב) כלומר הן מין זה של אדם היה אחד בעולם, ואין לו מין שני דומה לו בזה העניין, שיהא הוא מעצמו בדעתו ובמחשבתו יודע הטוב והרע ועושה כל מה שהוא חפץ, ואין לו מי שיעכב על ידו **מלעשות הטוב או הרע**.

9. במי ובמה תלויה יכולתו של אדם לשוב בתשובה?

חלק ג: "ובחרת בחיים" (פסוקים טו-כ)

10. א. צבע במרקר צהוב את המילה המנחה בפסוקים טו-כ.
ב. מה תורמת המילה המנחה להבנת הרעיון המרכזי בפסוקים?

(טו) ראה נתתי לפניך היום את החיים ואת הטוב ואת המוות ואת הרע:
(טז) אשר אנכי מצוך היום לאהבה את ה' אלהיך ללכת בדרךיו ולשמר מצותיו וחקותיו ומשפטי וחיית ורביית וברכה ה' אלהיך בארץ אשר אתה בא שמה לרשתה:
(יז) ואם יפנה לבבך ולא תשמע ונדחת והשתחית לאלהים אחרים ועבדתם:
(יח) הגדתי לכם היום כי אבד תאבדון לא תאריכו ימים על האדמה אשר אתה עבר את הירדן לבוא שמה לרשתה:
(יט) העדתי בכם היום את השמים ואת הארץ החיים והמוות נתתי לפניך הברכה והקללה וברכת בחיים למען תחיה אתה וזרעך:
(כ) לאהבה את ה' אלהיך לשמע בקלו ולדבקה בו
כי הוא חייך וארץ ימיך לשבת על האדמה אשר נשבע ה' לאבתך לאברהם ליצחק וליעקב לתת להם:

רש"י דברים ל

(טו) את החיים ואת הטוב - זה תלוי בזה אם תעשה טוב הרי לך חיים, ואם תעשה רע הרי לך המות.
והכתוב מפרש והולך היאך:
(טז) אשר אנכי מצוך היום לאהבה - הרי הטוב, ובו תלוי, וחיית ורביית - הרי החיים.
(יז-יח) ואם יפנה לבבך - הרי הרע. כי אבד תאבדון - הרי המות.

11. עיין בפסוקים טו-כ ובדברי רש"י וענה

- א. מהן שתי האפשרויות המוצבות זו כנגד זו? ואיזו תוצאה מביאה כל אפשרות.
ב. איזו עיקר מעיקרי האמונה של היהדות נזכר בפסוקים אלו?

☒ רש"י דברים ל, יט

ובחרת בחיים - אני מורה לכם שתבחרו בחלק החיים, כאדם האומר לחבירו בחר לך חלק יפה בנחלתי ומעמידו על חלק היפה ואומר לו את זה ברור לך, ועל זה נאמר "ה' מנת חלקי וכוסי אתה תומיך גורלי" (תהלים טו, ה), הנחת ידי על גורל הטוב לומר את זה קח לך.

12. עיין בפסוקים טו-כ ובדברי רש"י, וענה:

- א. האם התורה מציגה את שתי האפשרויות לאדם באופן שווה? נמק את תשובתך.
ב. הבא ראיות מן הכתוב לתשובתך בסעיף א.
ג. לפי רש"י, מה המבנה של פסוקים טו-יח?

○ **"וּבַחֲרַתְּ בַחַיִּים לְמַעַן תַּחֲיֶיהָ" (פסוק יט)**

דברים ל, יט

הַעֲדֹתִי בְכֶם הַיּוֹם אֶת הַשָּׁמַיִם וְאֶת הָאָרֶץ,
הַחַיִּים וְהַמָּוֹת נִתְּנִי לְפָנֶיךָ הַבְּרָכָה וְהַקְּלָלָה וּבַחֲרַתְּ בַחַיִּים לְמַעַן תַּחֲיֶיהָ אֶתְּךָ וְזָרְעֶךָ:

○ **הנצי"ב ב'העמק דבר' דברים ל, טו**

אי אפשר (בפסוקים טו ו-יט) לפרש "חיים" כמשמעו ו"מות" כמשמעו, דאם כן... ייפלא לפרש בסמוך (בפסוק יט) "וּבַחֲרַתְּ בַחַיִּים לְמַעַן תַּחֲיֶיהָ אֶתְּךָ וְזָרְעֶךָ" היאך שייך לומר עצה - תעשה כן כדי שיהיה כן! הרי אם הוא עומד על סעיפי הספק אם לבחור בחיים או במוות - אי אפשר להגיד עצה לבחור בחיים כדי שיחיה!

13. לפי הנצי"ב, מה הקושי הלוגי, הקיים בפסוק יט?

14. בכדי לענות על הקושי שמעלה הנצי"ב, נבחן את המילה המנחה - "חיים" הנזכרת בפסוקים טו-כ. יש לשים לב

שלא בכל הופעותיה יש לה את אותה משמעות.

א. מה הן שתי המשמעויות השונות של המילה "חיים" בפסוקים טו-כ.

ב. על בסיס תשובתך לסעיף א נסה לענות על הקושי שהעלה הנצי"ב?

ג. ענה על הקושי שהעלה הנצי"ב, לפי דברי "הכתב והקבלה"³.

○ **הכתב והקבלה דברים ל, יט**

ובחרת בחיים למען תחיה: חיי הגוף לבד, במלאת מבוקשיו הגשמיים שלא כתורה וכמצוה, הם חיים שאחריהם מיתה נפשית. **אמנם חיי הגוף על פי התורה והמצוה, הם חיים שאחריהם חיי הנפש הנצחיים**, ועל זה אמר "ובחרת בחיים למען תחיה אתה וזרעך", ירצה לומר: איעצך לך ולזרעך לבחור בחיי עולם הזה באופן כזה, שיסובב ממנו החיים העתידיים, והוא חיי העולם הבא.

³ הרב יעקב צבי מְקֻלְבֹּרֶג (1785-1865) מרבני גרמניה במאה ה-19, ולחם ברפורמה שהתפשטה בגרמניה. התפרסם בחיבורו על התורה "הכתב והקבלה".